

Свято-Троїцька церква Межирицького монастиря – одна з найвидатніших пам'яток української архітектури XV-XVI століття. На жаль, немає документів, у яких був би точно вказаний час побудови храму, ім'я архітектора або князя, за чії кошти він був зведений. Традиційно прийнято вважати, що церкву звів син Василя Федоровича Красного – князь Іван Васильович Острозький, хоча існує думка, що її міг збудути й син Івана – Костянтин. Про Івана Васильовича Острозького історикам відомо небагато. Він народився біля 1430 року, а помер між 1466-1474 роками, прославився своїми перемогами над татарами, особливо в битві під Теробовлею 1453 року, а також своїм високим благочестям і вірою, як великий поборник православної церкви, засновник і фундатор Межирицького та Дерманського монастирів.

Свято-Троїцька церква будувалась відразу не як парафіальний, а як монастирський храм. З самого початку вона стала центром монастирського комплексу, що мав також і оборонне значення. Це був монастир-фортеця, який захищав Острог з півдня. Інакше не було сенсу будувати таку монументальну церкву в невеликому на той час селі. Князь вибрав зручне для оборони місце серед хвилястих пагорбів, на незначному підвищенні, оточеному річками Вілією та Збитенкою.

Широко розливаючись, вони утворювали великий ставок, який ставав природним кордоном, важливим для захисту від ворогів. Крім того біля села були великі поклади глини і каменю-пісковика, що здавна використовувалися місцевими жителями як будівельні матеріали і були також використані при будівництві Троїцької церкви. Архітектор змушений був "вписувати" храм у план вже існуючих споруд городища, оточеного земляними валами з кілково-захисною смугою оборони, і тому він зорієнтував

його не точно по осі захід-схід, а “відхилив” на 30 градусів до півночі.

Деякі дослідники пишуть, що церква була зведена в 1453-1460 році. Що правда, ця дата не підтверджується документальними джерелами. Але час побудови церкви можна визначити не лише по документах, але й по її архітектурному стилю. Очевидно те, що Свято-Троїцька церква будувалась на зразок Богоявленського собору, зведеного перед тим в 1453 р. в Острозі у візантійсько-руському стилі. Пірамідальна композиція п'яти верхів Свято-Троїцької церкви настільки близька до острозького Богоявленського собору, що можна припустити, що обидва храми будував один і той самий архітектор.

Богоявленська церква XV ст. Троїцька церква XV ст. Троїцька церква XVст.

Проте, порівняно з більш урочистим, величним, витягнутим вгору Богоявленським собором, Троїцька церква є більш масивнішою, приземистою спорудою. План Троїцької церкви також дещо відрізняється від Богоявленської: основний її об'єм – не квадрат, а прямокутник, апсиди (виступи вівтарної частини) сильніше витягнуті на схід, хоча в обох храмах вівтарна частина асиметрична – південна апсида коротша від північної.

На думку київської дослідниці, кандидата архітектури О.М.Годованюк, при побудові Богоявленської та Свято-Троїцької церков за взірць було взято не хронологічно ближчі до них храми, що були зведені в XII-XIII столітті, і не сучасні їм монастирські церкви з аскетичними суворими архітектурними формами, а урочистий пишний багатoverховий Спасо-Преображенський собор XI ст. князівської резиденції в Чернігові.

Напевно саме такий тип храму найбільше відповідав задумам князів Острозьких. Отже, Богоявленська та Троїцька церква стали важливими перехідними ланками між давньоруським зодчеством та українською архітектурою XV століття. Це були чи не найбільш величні храми XV століття в Україні, на той час не було зведено більш грандіозних церков.

Те, що церкви були збудовані у візантійсько-руському стилі в той час, коли польські феодали намагались захопити землі України, окатоличити і ополячити наш народ, було особливо важливим в боротьбі за православну віру. Вірність традиціям давньоруської архітектури в період запеклої боротьби з Польщею сприймалась як виявлення патріотизму, як ствердження Православ'я, свідчила про стійкі православні переконання князів Острозьких.

Біля Свято-Троїцької церкви були дерев'яні приміщення монастиря. Церква і монастирські споруди були оточені дерев'яно-земляними укріпленнями, конструкції яких точніше можна виявити при археологічних дослідженнях.

До початку XVII ст. Свято-Троїцький монастир був православною святинею. Князі Острозькі підтримували його, надаючи йому щедрі пожертви. Зокрема, в історичній літературі збереглася згадка про фундацію князя Костянтина Івановича Острозького (1460-1530), яку він зробив монастирю 12 березня 1523 року. Але після смерті Василя-Костянтина Острозького (1524/25 - 1608 р.), зведений у католицтво його старший син Іоанн (Януш) (1554-1620) поступово змінив історію цієї святині, скерувавши її в русло католицизму.